Journal of Spiritual Health

2022, Volume 1, Issue 1
Pages: 15-20

10.30491/JSH.1.1.15

Corona Pandemic, the Substantion of the Spiritual Health Birth

Fatemeh Moghisi [1*]

[1] *Department of Theology and Education, Faculty of Education, Farhangian University, Qom, Iran*

Abstract

All phenomena of universe -from a phenomenological viewpoint-, and regardless of one-dimensional view, in essence have much blessings. Corona pandemic is the phenomena of our era which affected on economy, culture, theology, health and death of human being and it surprised us. Taking a deep look at the theological realm related to spirituality, we find that its most important consequence is also happening, which can be called "spiritual birth". The realization of this process requires the study of various conditions and fields. It's important because the phenomenon of Covid-19 has revolutionized the spiritual realm. Spirituality is also the foundation of humankind. Therefore, its research and analysis are specially necessity. The research leads to the main question, "How does the corona pandemic determine spiritual birth?" It occurs using a qualitative research method and has a fundamental-applied approach. The results of the study showed that the corona pandemic raises the level of mortality, the strength of interpersonal communication, the spiritual experience of perfection, based on it.

Keywords: Corona pandemic, COVID-19, Spirituality, Spiritual Birth, Death Belief.

*Corresponding author: **Fatemeh Moghisi,** Email: fm1400@chmail.ir

Received: 14 November 2021 **Accepted:** 2 March 2022

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.1.1.15]

مجله سلامت معنوی

دوره ۱، شماره ۱، تیر ۱۴۰۱

صفحات: ۲۰-۱۵

10.30491/JSH.1.1.15

پاندمی کووید-۱۹، تحقق بخش تولد سلامت معنوی

فاطمه مغیثی[۱*]

[۱] *گروه الهیات و معارف، دانشکده معارف، دانشگاه فرهنگیان، قم، ایران*

چکیده

تمام پدیده‌های هستی از منظر پدیدارشناسانه و فارغ از نگرشی تک بعدی، دارای برکت‌های بسیاری هستند. در این میان، پاندمی کرونا که تمام جهان را در ابعاد اقتصادی، فرهنگی، الهیاتی، حوزه سلامت و مرگ به قبضه در آورده، از این امر مستثنی نیست. در نگاهی عمیق در حوزه الهیاتی مرتبط با معنویت، درمی‌یابیم که مهمترین پیامد آن نیز در حال وقوع است که می‌توان آن را «تولد معنوی» نامید. تحقق این فرایند، لزوم تحصیل شرایط و زمینه‌های متعددی را می‌طلبد. از آنجا که کرونا در عرصه معنوی تحولی عظیم به جای گذاشته است، این موضوع اهمیت دارد. همچنین معنویت، پایه و اساس انسان است. پس واکاوی آن از ضرورت خاصی برخوردار می‌باشد. پاسخ پرسش«پاندمی کرونا چگونه تولد معنوی را رقم می‌زند؟» با استفاده از روش تحقیق کیفی رخ داده و رویکرد بنیادی-کاربردی دارد. دستاوردهای پژوهش نشان داد پاندمی کرونا موجب ارتقای سطح مرگ‌باوری، استحکام ارتباطات بین فردی، تجربه معنوی کمال انقطاع، مبتنی برآن می‌گردد.

کلیدواژه‌ها: فراترکیب، سلامت معنوی، مؤلفه‌های سلامت معنوی.

*نویسنده مسئول: **فاطمه مغیثی.** پست الکترونیک: fm1400@chmail.ir

دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۸/۲۳ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۱۲/۱۱

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.1.1.15]

مقدمه

تمام پدیده‌های هستی از منظر پدیدارشناسانه و فارغ از نگرشی تک بُعدی، دارای خیرهای بسیاری هستند. کرونا که تمام جهان را در ابعاد اقتصادی، فرهنگی، الهیاتی، حوزه سلامت و مرگ به قبضه درآورده است، نیز از این امر مستثنی نیست. فروپاشی برخی مبانی نظام سلطه، برهم‌زدن اقتصادهای سرمایه‌داری، ناتوانی بشر در مقابل امری قدسی و متعالی، مرگ و میرهای متعدد و غیره برخی پیامدهای ورود کرونا به شمار می‌رود (۱،۲).

در نگاهی عمیق‌تر در حوزه الهیاتی مرتبط با معنویت، درمی‌یابیم که مهمترین پیامد آن نیز در حال وقوع است که می‌توان آن را «تولد معنوی» نامید. تولد معنوی در تمام عرصه‌های بینشی، گرایشی و کنشی زیست انسانی تحول می‌آفریند. اگر «وجود عامل» با «عدم مانع» ترکیب شوند، یکی از مهمترین پیامدهای کرونا تجلی خواهد کرد که همان وصول به تولد معنوی در راستای عهد نخستین «قالوا بلی» انسان در پاسخ «الست بربکم» است. وجود عامل به‌منظور داشتن ایمان الهی و به دور از اندیشه سکولار، عقلی حقیقت‌جو، قلبی بیدار، نفسی به دور از شوائب دنیوی و غیره تلقی می‌گردد. مراد از عدم مانع نیز فقدان شبهه، پرهیز از فرافکنی در مقام اندیشه، تعلق تام به دنیا و غیره می‌باشد.

از آنجا که نخستین باری است که بشر با پاندمی کرونا روبه‌رو می‌گردد، راز و رمزهای کشف نشده و ابعاد بررسی نشده بسیاری وجود دارد. ضروری است در مورد آن واکاوی‌های متعددی خصوصا با نگرش الهیاتی انجام شود. همچنین کووید-۱۹ علاوه‌بر تأثیر بر جسم انسان‌ها، جان و روان و ابعاد معنوی آن‌ها را نیز تحت تاثیر قرار داده است (۲). با توجه به این که از یک سو بُعد روحانی مهمتر و دارای سعه وجودی بیشتر از بُعد جسمانی است و از سوی دیگر بُعد روحانی انسان قدرت سیطره بر جسم او را نیز دارد، پژوهش پیش‌رو به موضوع معنویت و بُعد روحانی انسان که است، حائز اهمیت زیادی می‌باشد، پرداخته است.

روش پاسخگویی به پرسش « پاندمی کرونا (کووید-۱۹) چگونه تولد معنوی را رقم می‌زند؟» با استفاده از روش تحقیق کیفی رخ می‌دهد و رویکرد بنیادی-کاربردی دارد. آثار ارزشمندی در مورد کووید-۱۹ نگاشته شده است اما پژوهش پیش‌رو، رویکرد متفاوتی دارد به طوری که ویروس کرونا را عاملی دارای پیامدهای مثبت برمی‌شمارد. رویکرد معنویت مدارانه، نگرش به پیامدهای مثبت کرونا، ارتباط الهیاتی میان پدیده‌های ناشی از کرونا، پژوهشی کاربردی در مواجهه با پاندمی کرونا بخشی از نوآوری‌های پژوهش حاضر است. همچنین قابلیت تطبیق مطالب و فرایند پژوهش به خارج از مرزهای ایران اسلامی وجود دارد.

روش‌ها

روش‌های تحقیق کیفی با تکیه بر پارادیم فنومنولوژی قادر به درک پدیده‌ها در طول زمان و خلق تئوری جدید هستند به نحوی که مفاهیم انسانی را به شکل موثرتری به کار می‌گیرند. پژوهشگر روش کیفی به دنبال تجربه زنده در شرایط واقعی است و می‌کوشد بدون برهم زدن صحنه و همچنین به شکل غیر مداخله‌ای، به جمع‌آوری داده‌ها بپردازد (۳). در این میان ماهیت گراندد تئوری از تحلیل پدیده‌های خاص اجتماعی، یک تئوری جامع و عمومی ارائه می‌دهد و قادر است تغییرات فرایندهای اجتماعی را در طول زمان بررسی نماید (۴) که در پژوهش حاضر از این روش استفاده شده است.

مفاهیم تصوری پژوهش

پیش از ورود به بحث لازم است تبیین اصطلاحات صورت گرفته تا در پرتو آن پژوهش تحقق یابد.

پاندمی کرونا در جهان: واژه فرانسوی pandémie و انگلیسی pandemic از واژه یونانی πανδημία گرفته شده است. در زبان یونانی πᾶν به معنای همه و δῆμος به معنای مردم است، پاندِموس یعنی همه مردم. بیماری دنیاگیر، از مرزهای بین‌المللی می‌گذرد و بسیاری را مبتلا می سازد (۵). در نهایت رییس سازمان بهداشت جهانی، بیماری کرونا را یک بیماری پاندمیک معرفی کرد (۶). در پژوهش پیش‌رو به مسائل پیرامونی ویروس کرونا در ارتباط با تحولات معنوی خواهیم پرداخت.

معنویت اسلامی: لغت‌شناسان معنویت را مصدر جعلی کلمه معنوی می‌دانند و در مقابل مادی، صوری و ظاهری به معنای روحانی، حقیقی و اصلی است (۷). معنوی منسوب به معنی، مربوط به معنی، ... شخصی که در عالم معنی و باطن سیر کند (۸). المعنوی منسوب به معنی، معنوی ضد مادی است (۹). المعنوی، جمع معان به معنای صفات پسندیده‌ای است که انسان دارا باشد (۱۰). معنویت از ماده «عنی، یعنی، معنی» است.

انسان معنوی بیشتر به دنبال حقیقت باطنی خود سیر می‌کند (۱۱). گاه نیز دو معنا تفکیک شده است؛ یکی مترادف واژه روحانیت عربی و معنویت فارسی که با طبیعت روح و باطن در برابر ظاهر سروکار دارد و دیگری برکت است که یادآور لطف الهی می‌باشد (۱۲). واژه Spirituality در زبان‌های اروپایی واژه جدیدی است که تا سده نوزدهم به این معنای جدید مصطلح نبود اما اینک این واژه رایج شده است. گاه معنویت، به معنای استعداد نامحدود درونی تعبیر می‌شود که در ارتباط با خدا شکوفا می‌گردد (۱۳). نظرات دیگری نیز در باب معنویت مطرح است.

نظر مختار در نگارش حاضر آن است که معنویت به معنای اعتقاد به خدا، عالم غیب و روی‌آوردن به باطن عالم و گذر از ظاهر می‌باشد که البته دروازه معنویت را باید فطرت توحیدی انسان دانست. ارتباط با خدا و عمل مبتنی بر این اعتقاد است که حقیقت سه ساحت بینشی، گرایشی و کنشی را در برمی‌گیرد. معنویت ذکر شده محصول فهم عمیق و درک درست آیات، روایات مأثور از اهل بیت (علیهم السلام)، عقل «ماعبدبه الرحمن» و همچنین مشاهدات بر پایه سه رکن یاد شده می‌باشد. این بینش متعالی

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.1.1.15]

درعرصه‌های گوناگون زندگی در اعمال خالصانه و صالحانه ظهور یافته تا جایی که منتهی به حیات طیبه خواهد شد.

تولد معنوی: درک معنای ژرف «تولد معنوی» ارتباط وثیقی با «حیات طیبه» دارد. حیات در مقابل موت، به مفهوم زندگی نیروی رشد و حرکت و احساس است (۱۴). حیات در منظر کلام وحی، اعم از حیات نباتی، حیوانی و انسانی است (۱۵). طیبه به معنای پاک و پاکیزه و آنچه که انسان به‌طور طبیعی به آن تمایل دارد (۱۶). علامه طباطبایی باور دارد: «علت اینکه چرا قرآن آن زندگی را با وصف طیّب توصیف فرموده، چون حیاتی خالص است که خباثتی در آن نیست» (۱۷). تولد معنوی پیدایش حیاتی جدید، فوق حیات مادی و برخوردار از نورانیت است.

خداوند غیر از این زندگی دنیایی، زندگی دیگری را برای انسان مطرح می‌کند که حاصل آن کمال وجود آدمی و تحقق بخشیدن اغراض روحی و معنوی انسان است. شهید مطهری اشاره دارد یکی از آیاتی که مردم را به دو دسته منقسم کرده؛ زندگان و مردگان، و قرآن را عامل حیات و پیغمبر را محیی، یعنی حیات‌بخش و زنده‌کننده معرفی کرده است، می‌فرماید: "اذا دَعاکُمْ لِما یُحْییکُمْ" (۱۸)؛ اگر حقیقت حیات همین تحرک، تنفس و گذراندن روزگار با اشتغال به امور مختلف فردی و اجتماعی دنیا بود، چه لزومی داشت خداوند بشر را به حیاتی دیگر فراخواند (۱۹). بنابراین برخورداری از تعالی روحی در زندگی معنوی نقش مهمی ایفا می‌نماید تا جایی که بدون آن، تولد معنوی قابل تصور نیست.

نقاط عطف حاصل از پاندمی کرونا ویروس

هرچند پدیده کرونا پیامدهای بسیاری دارد که در نگرش اولیه، منفی تلقی می‌گردد، اما در نگرش عمیق‌تر برخی از پیامدهای آن مثبت می‌باشد. در حقیقت مهمترین اثر مثبتش، تحول معنوی است و می‌توان ظهور کرونا را نقطه عطفی در عرصه معنویت بشری دانست. نقطه عطفی که تاثیرات شگرف آن در تجربه زیست معنوی انسان‌ها مشهود است.

ارتقای سطح مرگ‌باوری: کرونا موجب شد تا بار دیگر، مرگ‌باوری را به انسان‌ها یادآوری نماید. بشر در هیچ دوره‌ای از تجربه زیسته خود، تا این حد مرگ را در کنار خود احساس نمی‌کرد. همچنین برای انسان غافل عصر مدرن، قیامت را به تصویر کشید «یوم یفر المرء من اخیه و...» (۲۰) محدودیت‌ها، فاصله‌گذاری اجتماعی، تعطیلی برخی مراکز از جمله رهاوردهای کروناست که انسان را به یاد احوالات قیامت وا می‌دارد.

ملاصدرا به بیان حکمت برخی از امور جهان پرداخته و باور دارد هر امری و از جمله شرور، فایده و غایتی دارند که با دید سطحی نمی‌توان بدان دست یافت (۲۱). به‌عنوان نمونه صحنه شکار حیوانات تالم‌آور است و شر محسوب می‌شود. اما پشت پرده آن، چرخه تغذیه طبیعی است و مانع افساد لاشه‌ها و انقطاع چرخه زیستی می‌گردد (۲۱). مرگ انسان نیز ماهیت و حقیقتی در باطن دارد.

به تعبیر ملاصدرا باید مرگ را خیرکثیر نامید. خیری که شامل مرده و غیرمرده می‌شود زیرا اگر مرگ نباشد، زندگی برای انسان‌ها مشکل می‌شود و مکان به‌طوری ضیق می‌گردد که حتی تنفس مشکل خواهد شد. خیرِ مرگ برای مرده نیز این است که از بند دنیا رها شده و از دنیای پر از محنت نجات می‌یابد (۲۱). به‌طور کلی همه شرور و بلایا، در بردارنده حکمتی می‌باشند و هیچ مصیبتی بدون حکمت و خیرخواهی الهی رخ نمی‌دهد. در چنین شرایطی «بشر الصابرین» پاداش قلوب پاک و نفوس تزکیه شده می‌باشد. مرگ باوری آثاری در پی دارد که در این مجال به مواردی اشاره خواهد شد:

الف) تقوا و محاسبه نفس: اولین ثمره یقین به مرگ و معاد، تقوای الهی و پاسبانی نفس است «زنوا انفسکم من قبل ان توزنوا و حاسبوها من قبل ان تحاسبوا» (۲۲). زمانی که انسان مسیر پیش‌روی خود را مرگ و محاسبه اعمال بداند، طریق مشارطه، مراقبه و محاسبه را سرلوحه خویش قرار می‌دهد. سپس به تدریج عبدالهی گشته و در تمام ابعاد زیست فردی و اجتماعی تحولی عظیم را تجربه می‌نماید.

ب) عبادت: اعتقاد به مرگ و معاد یکی از بهترین ابزارها جهت ترغیب انسان در انجام عبادات است. عابدان چند دسته هستند؛ «گروهی برای رسیدن به پاداش، خدا را عبادت کردند و این عبادتِ بازرگانان است دسته‌ای از روی ترس، خدا را عبادت کردند و این عبادتِ بردگان است. گروهی برای سپاسگزاری، خدا را عبادت کردند و این عبادتِ آزادگان است» (۲۳). هر چند نیل به برترین نوع عبادت عاشقانه، هدفی متعالی است اما عبادت دو نوع دیگر نیز در مراحلی جایگاه خاص خود را دارد. شاید راه وصول به عبادت عاشقانه، گذر از دو نوع عبادت تاجران و خائفان است. بنابراین مرگ و اندیشیدن به بهشت و جهنم، منجربه عبادت بندگان خواهد شد. بنابراین باور مرگ، معنویت‌زایی را به‌دنبال دارد.

ج) بینش و بصیرت: مرگ‌باوری بینش و بصیرتی در فرد ایجاد می‌کند که موجب کنشگری فعال در تمام عرصه‌های زیسته خواهد شد «نگاه انسان بصیر، فرا دنیایی بوده و از پس آن سرای آخرت را می بیند» (۲۴). در ادامه روایت، اثر تربیتی بصیرت با عنوان عدم دنیاگرایی در عین بهره‌گیری از دنیا آمده: «انسان آگاه، هرگز به دنیا دل نمی‌بندد، ولی انسان کوردل تمام توجهش دنیاست. بینا از دنیا زاد و توشه برگیرد و نابینا برای دنیا توشه فراهم می‌کند» (۲۴). در حقیقت انسان موحدِ معاد باور توشه بهتری از دنیا برخواهد داشت.

د) آرامش زایی: آرامش، گمشده انسان عصر مدرنیته است و یکی از راه‌های رسیدن به آن مرگ‌باوری می‌باشد زیرا نگرش به فناپذیری دنیا و موقتی بودن تمام رنج‌ها از جمله فقر، بیماری، مشکلات خانوادگی و غیره، امید به پایان رنج‌ها را در قلب زنده خواهد نمود.

ه) ساختن دنیا: کسی که باور به مرگ داشته باشد نه تنها کارهای دنیا را رها نکرده، بلکه امورات دنیا را به نحو احسن و تام به انجام می‌رساند چنانکه در روایت آمده: «اعمل لدنیاک تعیش

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.1.1.15]

ابدا و اعمل لاخرتک کانّک تموت غدا» (۲۵) اگر انسان تصورش از زندگی دنیا امری ابدی باشد، در ساختن و بنا گذاشتن امور دقت فراوان و کوشش چشمگیر مبذول می‌دارد تا بتواند سالیان دراز و حتی ابدی از آن استفاده نماید. روایت شریف در فرایند این فرمول، بلافاصله تصریح می‌دارد که نحوه انجام امور برای آخرت چنان باشد که گویا به زودی خواهی مُرد. چنین کسی دائما با انکسار قلبی و حالت وداع تضرع‌وار، اعمال عبادی را انجام خواهد داد. روش جمع نگرش به ابدیت دنیا در اعمال دنیوی از یک سو، و نگرش به زود فرا رسیدن مرگ در امور معنوی اخروی از سوی دیگر، مهارت خاصی می‌طلبد. این فرمول می‌تواند ایدئولوژی متعالی بینش، گرایش و کنش را با ظرافت به تصویر بکشد.

و) معنای زندگی و یافتن حیات حقیقی: معنا و مفهوم زندگی از مهمترین مسائل بشر محسوب می‌شود به‌طوری که در مطالعات اندیشمندان غربی نیز به آن پرداخته شده است. در این میان قرآن، در قالب آیات متعدد این مفهوم را منتقل می‌سازد (۲۶). بنابراین یکی از آثار عقیده به زندگی پس از مرگ، مفهوم دادن و هدف بخشیدن به زندگی است به‌طوری که عبث بودن زندگی نفی می‌گردد.

همانگونه که تذکر داده شد وجود عامل (زمینه‌های اعتقادی درست و ...) و عدم مانع (دور ماندن اندیشه از مغاطات و ...) در دستیابی به ثمرات آن لازم و ضروری است. همچنین آثار فراوان دیگری بر مرگ‌باوری مترتب است که در این مجال نمی‌گنجد و پژوهشی مستقل می‌طلبد.

استحکام ارتباطات بین فردی بر مبنای معنویت: در اسلام چند باور به عنوان اصل مطرح است؛ ۱) انسان به صورت موجودی جدای از اراده الهی تصور نمی‌شود، ۲) هر انسان را باید با مبدأ وجودی آن لحاظ نمود «الناس عیال الله» (۲۷)، ۳) زندگی انسان به دنیا ختم نمی شود بلکه آخرت امتداد زندگی است، ۴) خدمت به خلق، موجب رضایت‌الهی و سعادت خواهد شد چنانچه در روایت آمده: «بنده‌ای در اثر برداشتن شاخه خاری از سر راه مسلمین، اهل بهشت شد» (۲۸). موارد ذکر شده شالوده اصلی فلسفه اجتماعی اسلامی را سامان می‌بخشد. در نهایت باید اذعان داشت مواسات، ایثار، نثار، تعاون و غیره از اهمیت خاصی برخوردار است.

از سوی دیگر تغییر نوع ارتباطات اجتماعی در پاندمی کرونا به دلیل فاصله‌گذاری‌های اجتماعی، در مواردی به استحکام ارتباطات بین فردی منجر شد. به عنوان نمونه مشاغل و مدارس به‌صورت مجازی به کار خود ادامه می‌دهند و افراد خانواده زمان‌های بیشتری را در کنار یکدیگر سپری می‌نمایند. اگر اصول اولیه اخلاقی دچار آسیب و تزلزل نباشد، بودن در کنار یکدیگر موجب برانگیختن عواطف، محبت، ارتباط موثر همسران، توجه بیشتر به امر تربیت فرزندان، ارتباط عاطفی والدین با فرزندان، زمان بیشتری حضور مادران شاغل به دلیل دورکاری و غیره می‌گردد.

تجربه معنوی کمال انقطاع: کمال انقطاع، انسان را از ماسوی الله رها ساخته و قلب را تنها با خداوند پیوند می‌زند. کمال انقطاع، خرق تمام حجب ظلمانی و نورانی است تا انسان به سرای الهی که «معدن عظمت» می‌باشد، راه یابد. در عصر حاضر، عامل موثرِ ویروس کرونا، فرایند دستیابی به کمال انقطاع را هموار و سرعت بخشیده است. علاوه‌بر این کمال انقطاع برای افراد بسیاری در جوامع متعدد بشری قابلیت دسترسی پیدا کرده و با توجه به احوالات مشاهده و گزارش شده، برای بسیاری حاصل گشته است.

حال لازم است به این پرسش پاسخ داد که «روند فرایند وصول به کمال انقطاع با وجود پاندمی کرونا چگونه است؟» یکی از مقدماتی که انسان در این فرایند حاصل می‌نماید، معرفت نفس مبتنی بر عجز آدمی است. علامه حسن‌زاده سرمایه همه سعادت‌ها و اهم واجبات را "معرفت نفس" یعنی"خودشناسی" می‌داند. هیچ معرفتی، به میزان "معرفت نفس"، به کار انسان نمی‌آید. انسان کاری مهمتر از خودسازی ندارد و آن مبتنی بر"خودشناسی" است (۲۹). خودشناسی انسان را به فقر ذاتی خویش آگاه می‌سازد. فقر ذاتی نشانگر نیاز انسان در وجود، بقا، تمام لحظات و حرکات است.

مقدمه دومی که در فرایند وصول به کمال انقطاع لازم می‌آید، معرفت الله است. علامه طباطبایی می‌فرماید: «هنگامی که انسان یقین پیدا کرد که هستی حقیقی، ویژه خداست، خواهد دانست که او، مالک کل هستی و پروردگار تمامی جهانیان است و دیگران در برابر او، مالک نفع و ضرر یا مرگ و زندگی نیستند» (۳۰). در حقیقت چنین کسی اصلا خودش را مالک چیزی نمی‌پندارد تا خود را به آن مشغول نماید. پس دچار عجب، اندوه و دیگر حالات نفسانی نمی‌گردد. بر این اساس مجبور نمی‌شود به آنچه نزد آنان است، دل ببندد و بی آنکه سزاوار باشد، تن به ذلت دهد زیرا در پرتو بینش عمیق ذکر شده، انسان متحول گشته و مسیر بندگی را به درستی طی خواهد نمود.

با ضمیمه شدن این دو مقدمه یعنی فقر ذاتی در معرفت نفس و همچنین غنای مطلق حق در معرفت الله، کمال انقطاع پدیدار می‌گردد. در شرایط پاندمی کرونا، انسان تجربه زیسته‌ای را از سر می‌گذراند که به سرعت کمال انقطاع را ایجاد می‌نماید. انسان عصرِ اومانیسمِ غرق در دنیا، خودپرستی و شیفته قدرت‌های خویشتن، پس از مواجهه با کرونا دریافت که هیچ نیست. هیچ قدرتی ندارد و جلال و شکوه ظاهری نمی‌تواند به او آرامش دهد.

نتیجه‌گیری

موضوع مهم عصر حاضر، پاندمی کرونا است که آثار و پیامدهای متعددی را به‌دنبال دارد. علاوه‌بر پیامدهای منفی همچون مرگ و بیماری، فشارهای اقتصادی و غیره، پیامدهای مثبتی نیز به جا گذاشته است. مهمترین پیامد مثبت کرونا را می‌توان ایجاد نقطه عطف معنوی برای انسان در جوامع مختلف دانست. در شرایط کرونایی، سطح مرگ‌باوری ارتقا می‌یابد به‌طوری که انسان هموار یاد مرگ را با خود همراه می‌سازد. اعتقاد به مرگ در بینش، کنش، گرایش انسان موثر بوده و مسیر زندگی او را تغییر خواهد داد. ارتباطات بین

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.1.1.15]

فردی در ظاهر مقهور فاصله‌گذاری‌های اجتماعی شد اما در باطن لایه‌های عمیقی از ایثار و مواسات را در جامعه اسلامی رونق بخشید.

یکی از لازمه‌های رشد معنوی در هر انسانی تجربه کمال انقطاع است و نهایت بریدن از ماسوی الله که اتصال به الله را رقم خواهد زد. کمال انقطاع برای انسان عصر مدرن در فرایند رسیدن به پوچی توانایی بشری در کنترل کرونا است. انسان تا این اندازه حقارت دارد که مقهور موجودی است که حتی با چشم غیرمسلح رویت نمی‌شود. نتیجه کاربردی بحث این است که با ژرف‌اندیشی و عمل موثر (کمال انقطاع، توسل و غیره) می‌توان کرونا را به مثابه عاملی جهت تولد معنوی قرار داد. مرگ‌باوری، کمال انقطاع و غیره در این فرایند نقش ایفا می‌نماید.

بنابراین مجموع تحولات عمیق معنوی در زمان پاندمی کرونا، آینده جهان را تغییر داده به‌طوری که نویدبخش آینده‌ای روشن و حق مدار است. در این آینده انسان با واقعیت‌ها و حقیقت‌ها تعامل بیشتری پیدا می‌کند. بر اساس اندیشه توحیدی، شاید بتوان ویروس کرونا را سربازی الهی دانست که زلزله‌ای در باورها و سبک زندگی افراد ایجاد کرد. به امید روزی که این تحولات به ظهور عدالت محورانه امام عصر (عج) بپیوندد.

تشکر و قدردانی: مقاله حاضر برگرفته از طرح پژوهشی فراترکیب پژوهش‌های انجام شده در حوزه سلامت معنوی، مصوب فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران است.

تضاد منافع: نویسندگان تصریح می‌کنند که هیچ‌گونه تضاد منافعی در مطالعه حاضر وجود ندارد.

منابع

1. Shahyad S, Mohammadi MT. Psychological impacts of Covid-19 outbreak on mental health status of society individuals: a narrative review. Journal of Military Medicine. 2020;22(2):184-92.
2. Shirzad F, Sedigh R. COVID-19 Pandemic and Spiritual Challenges in Iran. Health Spiritual Med Ethics. 2022;8(3):141-2.
3. Abbaszadeh M. Validity and reliability in qualitative researches. Journal of Applied Sociology. 2012;23(1):19-34.
4. Charmaz KC. Constructing grounded theory: a practical guide through qualitative analysis. London, UK: SAGE Publications; 2006.
5. Porta M. Miquel Porta, ed. Dictionary of Epidemiology. 2008. Oxford University Press, Retrieved 14 September 2012.
6. Singhal T. A review of coronavirus disease-2019 (COVID-19). The indian journal of pediatrics. 2020;87(4):281-6.
7. Dehkloda A. Dehkhoda Dictionary. Tehran, Tehran University Press, 1991. [In Persian]
8. Moin M. Moin Encyclopedic Dictionary. Tehran: Amir Kabir, 2013. [In Persian]
9. Bustani F. Persian-Arabic Abjad Dictionary, translated by Reza M. Tehran, Islamic Publications, second edition, 1996. [In Persian]
10. Maalouf L. Al-Munajjid in Language. Beirut: Dar Al-Mashreq, 1996.
11. Khosropanah A. Factors and barriers to promoting spirituality. 2009;16.
12. NAsr SH. In Search of the Sacred, translated by Seyyed Mostapha Shahra'ini. Ney Publication, 2006. [In Persian]
13. Mazaheri Seif H. The pathology of doubt spiritual movements. Tehran: Sahbaye Yaghin Publication, 2016.
14. Ragheb Isfahani H. Mufradat Fi Gharib AlQuran, Beirut, Dar Al-Alam Dar Al-Shamiya, 1992.
15. Mostafavi H. Investigation in the words of Holy Quran. Tehran, Book Publishing and Publishing Company, 1981. [In Persian]
16. Ibn Manzoor M. Arabes Tong, Third edition, Tehran: Dar al-Fikr, 1993.
17. Tabatabaei MH. The balance in interpretation of Quran (Al-Mizan fi tafsir al-Quran). 2nd Edition. Beirut: Moassesah al-Alami lel-Matbooat, 1971.
18. Motahari M. Collection of works of Master Shahid Motahari. Sadra Publications, Tehran, 1996. [In Persian]
19. Javadi Amoli A. Tasnim: commentary of the noble Quran. Qom: Asra Publication, 2010.
20. The Holy Quran. Surah Abasa. Verse 34-36.
21. Sadr al-Din Shirazi, M. Interpretation of the Holy Quran. Qom: Bidar publication, 1987.
22. Nahj al-Balaghah, Sermon No. 89.
23. Nahj al-Balaghah, Hikmat No. 237.
24. Nahj al-Balaghah, Sermon No. 133.
25. Noori, MH. Mostadrek al-vasael va mostanbet al-masael. Qom, Ale Bait Institute, 1990.
26. The Holy Quran. Surah Al-Ankabut-Verse 64, Surah Ar-Ra'd-Verse 26.
27. Majlesi MB. Bahar Al-Anwar, Beirut: Al-Wafa Foundation, 1983.
28. Qomi A. Safina al-Bahar. Qom: Osveh Publications, 2001.
29. Hassanzadeh Amoli H. One thousand and one tips. Raja Cultural Publishing Center, 2013.
30. Tabatabai MH. Ali and divine philosophy. Qom: Islamic Propaganda Office, 2010.

[Downloaded from spiritual-health.ir on 2026-11-18]

[DOI: 10.30491/JSH.1.1.15]